

SEOANE, CON GALICIA COMO FONDO

Maria Luísa Sobrino Manzanares
Universidade de Santiago de Compostela

No inverno de 1975, cando parecía decidido a instalarse establemente na súa terra, Luís Seoane (1910-1978) era praticamente un artista descoñecido en Galicia. Decorrián daquela os derradeiros anos da súa vida, e áinda que regresara de Bos Aires en varias ocasións e participara xunto con Isaac Díaz Pardo no proxecto da creación do Laboratorio de Formas de Galicia e no Museo Carlos Maside, e mesmo xa expuxera nalgúnha galería galega, escasamente sabiamos aquí do seu intenso labor plástico e cultural, e da súa inmensa talla de artista, cando esta contaba xa cun merecido recoñecemento ó outro lado do Atlántico.

Fillo de emigrantes, cursou a carreira de dereito na Universidade de Santiago, ó tempo que, xunto á actividade de política na asociación estudiantil FUE, se iniciaba como debuxante e caricaturista. Ilustrador espontáneo dos seus amigos e poetas, como Cunqueiro, serían as circunstancias, tralo forzoso exilio e o seu traslado a Bos Aires, cando dirixa a súa inquedada personalidade cara a cuestións editoriais e con elas a unha plural vocación artística, as que decidirían desde entón a súa traxectoria humana: dese-

ñador gráfico, pintor, muralista, gravador, escenógrafo, poeta, ensaista, crítico de arte... a figura de Luís Seoane terá que abordarse baixo unha poliédrica personalidade na que a irreprimible necesidade de manifesta-la liberdade orixinaria do seu pensamento, do seu compromiso ético e social e o amor a Galicia, o levarían a través da palabra ou da experiencia plástica á súa polifacética actividade como creador.

E áinda que haxa que subliñar que esta vocación artística adquire a súa razón de ser ó outro lado do Atlántico, Seoane conta xa no seu exilio cunha ampla formación cultural adquirida na mocidade compostelá. Anos depois lembraría aqueles tempos de estudiante nunhas notas autobiográficas publicadas recentemente: "Buscábbase en Galicia como en toda Europa un novo enfoque dos problemas". Aquí recibe, a través de encargos a amigos que viaxaban por Europa, libros e información puntual das formas de pensamento, da literatura e do que estaba a facer Picasso ou Lee, ou das vanguardas plásticas, que coma o surrealismo ou o neodadaísmo alemán foron o revulsivo para unha inquedada intelectua-



Cartel conmemorativo do día das Letras Galegas 1994. Baseado nun autorretrato de Luis Seoane.

lidade española, anhelante da ata entón vedada cultura internacional.

Ademais da súa participación política, Seoane colabora activamente nos acontecementos culturais promovidos desde o goberno republicano para a democratización da cultura, e nos novos proxectos descentralizadores enunciados xa en programas máis ou menos utópicos, coma o que García Moroto expoñía no seu libro *La nueva España 1930*, de ampla difusión entre a xuventude do seu tempo. Resultado de todo isto será a súa colaboración na Barraca teatral, dirixida por García Lorca durante a súa estancia en Santiago (1932) e na súa réplica, a Barraca de Resol, ideada por Arturo Cuadrado, ó ano seguinte, como recinto de exposición para xoves ou ata entón descoñecidos pintores galegos.

Froito así mesmo destes anos estudiantís foi a publicación de revistas de breve pero intensa vida, como *Yunque* ou *Resol, la hojilla volandera*, ideadas para a difusión popular de autores e poetas contemporáneos, así como a súa relación con artistas e escritores que se reunían nas tertulias compostelás. Da importancia destas reunións, verdadeiros foros de debate cultural, e da súa significación nos seus anos xuvenís -posta de manifesto polo propio Seoane en diversas ocasións-, naceron moitas das súas inquedanzas artísticas, ademais de amizades, das que algunhas, coma a do pintor Maside, se traducirían nos anos vindeiros nun extenso epistolario, cruzado entre un e outro pintor, desde cada unha das bandas do Atlántico.

Por outra parte, como el mesmo declara, "a Galicia debo casi todo lo que

se refiere a mi formación intelectual, que fue haciéndose de cultura popular heredada, consistente en mitos casi olvidados, supersticiones transmitidas, leyendas y de lectura de viejos cronicones, tan desacreditados en nuestra época".

Logo virá a súa marcha de España e o refuxio na Arxentina, a terra na que nacerá como fillo de emigrantes, convertida de novo en abeiro para el, coma para tantos exiliados españois. Cosmopolita e europea, a cidade de Bos Aires, por entón importante foco de inquedanzas culturais, será o novo marco no que Seoane complete a súa andaina biográfica. Pronto emprenderá a experiencia de editor e grafista, ó tempo que comeza unha cada vez más intensa dedicación pictórica.

Ámbalas dúas actividades, sen perde-la referencia das súas orixes nin renunciar á memoria da súa terra, vencelláriano a ámbitos más universais da cultura e a unha relectura do vanguardismo europeo, que terá como resultado o afortunado sincretismo entre o específico galego e os espacios más internacionais. En efecto, neste novo marco a actividade artística de Seoane, aínda vencellada inicialmente á estética de renovación propiciada por Maside, Colmeiro, Souto e outros pintores de preguerra, e aínda inmersa no ámbito da comunidade galega residente na Arxentina, pronto comezaría a traspasar lo sentimento localista que isto parecía impoñerlle, para abordar desde unha perspectiva artística más plural a nostalxia da terra perdida, a procura "dunha versión de Galicia despouída de convencionalismos e intemporal" -segundo as súas propias palabras-, que permanece-

cerá constante ó longo de toda a súa evolución plástica.

No eido artístico, a influencia do Picasso clasicista vese nos debuxos para o libro "Homenaje a la Torre de Hércules" (1944), que vai ser clave para comprender estes novos rumbos. E vese tamén nos primeiros óleos realizados en Bos Aires, que son cadros de denudos femininos na paisaxe, ou retratos campesiños, con figuras hieráticas que continúan vencelladas nas formas robustas ós presupostos renovadores da pintura galega de preguerra.

Por outra parte, a súa faceta como deseñador gráfico, en especial a dedicación ó grafismo das capas de libros nos que como editorialista participa e deseña desde principios dos anos corenta, indúcenlo a unha maior síntese dos contornos, e ó emprego de cores planas. Nestas capas, Seoane asume e reinterpreta desde unha concepción moderna ás características propias de toda composición gráfica axeitando o deseño á súa producción de acordo con procedementos industriais. Será a través destes debuxos onde por primeira vez, para conseguir un máximo de efectos na reproducción cun mínimo de medios plásticos, se manifiesten as cores puras e os perfís netos, e onde asomen os primeiros grafismos libres.

É posible que non pouco desta práctica e a súa esixencia constructiva das masas de cor fronte ó volume, ou da organización do tema, xunto a valores decorativos abstractos e tipografías, incidirá na evolución da súa linguaxe pictórica. Pioneiros descubrimientos que levan consigo a atenuación do tonalismo e o volume dos traballos ó óleo, alisando

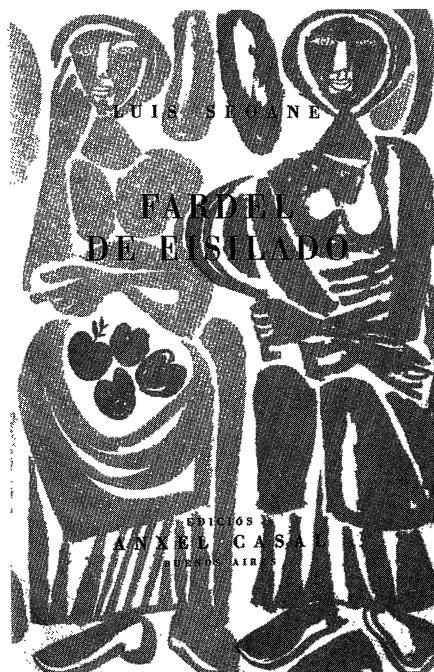
as superficies das pegadas do pincel, acentuando o esquematismo das figuras e a intensidade das cores.

Da mesma maneira, a investigación no ámbito do gravado que comezou a experiemntar tanto na técnica xilográfica coma no estarcido, íalle proporcionar igualmente unha serie de posibilidades plásticas novas. A nitidez expresiva dos contornos e o seu contrapunto cos campos de cor, a intensidade na dicción dos trazos, case "signos", reclamando a supresión dos elementos anecdóticos, incitan por distintas vías a eliminar referencias figurativas nos seus temas. O gravado subministrálle unha nova liberdade na caligrafía dos seus trazos, e provocarían na pintura o emprego non só de liñas pintadas, senón tamén escavadas sobre a superficie do lenzo.

Prevalece en todas estas prácticas un contido común formulado a través de temas enraizados na súa orixe galega; iconos da memoria, semellantes a temas de encadre, é dicir, como ideas recorrentes que se mostran baixo diferentes roupaxes. Campesiñas, mariñeiros, feiras, os traballos do campo, romarias, peregrinos e guerreiros son motivos que ó longo da súa vida interpretará unha e outra vez. Prevalecen, ó mesmo tempo, unhas propiedades formais cheas de expresión, que emparentan as distintas experiencias plásticas que aborda e que nos fan recoñecer todo o seu traballo baixo a característica visible da súa unidade, dun estilo propio e inconfundible, trazos xeñéricos que se derivan dunha certa vocación de monumentalidade, ou do mesmo sintetismo da súa linguaxe visual, e se mostran tanto na elementalidade das formas ata reducillas ó mínimo de signos



Grabado en madeira de Luis Seoane.



Homenaxe a Anxel Casal na sua primeira obra poética por parte de Luis Seoane (1952).

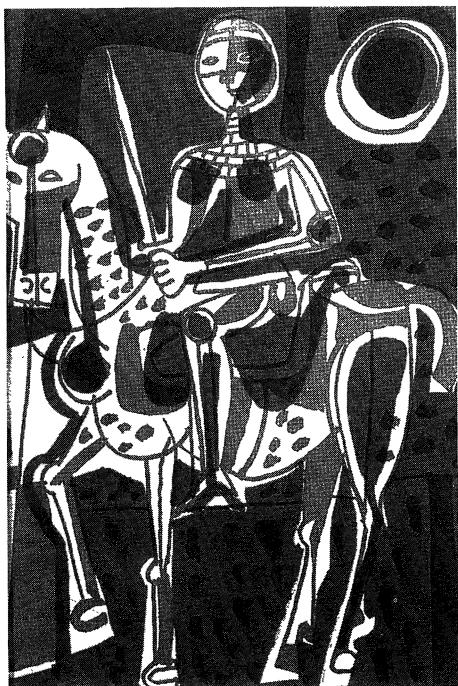
figurativos coma na plenitude intensa das cores.

Resulta difícil separa-las diversas actividades de Seoane e os descubrimientos e recursos que cada un dos campos pictóricos que aborda lle aportarían. Quizais a paixón con que se entregaba a cada unha das diferentes experiencias do gravado, grafismo, óleo, muralismo, tapices..., as capacidades creativas que en cada momento lle suscitaban as condicións dos materiais, a súa presencia física e o seu tratamento, así como as posibilidades plásticas de cada un destes soportes, conteñan boa parte dos impulsos que suscitaron a configuración da súa linguaxe artística.

Mais, cumpriría lembrar ademais algunhas das preferencias e admiracións artísticas que tiña Seoane pola arte do seu tempo e por algúns mestres da vanguarda que xa é clásica. Concretamente, por Picasso e a rotundidade formal do seu traballo; pola intensidade expresiva da cor en contraste coa liña de Matisse, ou a vontade constructiva da pintura de Leger, tres artistas a miúdo citados en relación á obra de Seoane. A lección aprendida deles -que el nunca tivo inconveniente en recoñecer- quedará asumida e reinterpretada no seu discurso persoal, e igualmente as leccións da arte dos canteiros do románico e do barroco, e tamen -como o mesmo Seoane declarou- influén nel "as letras dos miniados, as figuras de naipes, as decoracións de cerámicas e as lonas pintadas nos circos".

Véñese sinalando a data de 1952 como o comezo dun novo período que suporá a plenitude da personalidade de Luís Seoane. Dominando xa os elementos técnicos, a súa linguaxe foi traspasando progresivamente a énfase anecdótica para reflexionar sobre o propio acontecemento pictórico. A súa obra, aínda sen eliminar nunca a representación figurativa -e en especial a figura da muller, principal arquetipo da súa obra-, vai ir decantándoa con esquemáticas formas e ó tempo converténdoa en intensa e elemental organizadora da superficie plástica. Uns cantos trazos abondan para comfirmar o seu carácter monumental, presentada como imaxe emblemática, como totem que agarima nella toda a memoria do pasado pero cun carácter extraordinariamente moderno.

Seoane acentúa nas obras deste período a violencia do seu cromatismo, agora decididamente nítido e plano, e in-



Santiago xurde, mítico, na lonxanía. É a segunda entrega poética de Luis Seoane.

troduce os grafismos libres en contrapunto e xogo de ritmos cos campos da cor cha. Estes diálogos e desaxustes entre as liñas e as masas de cor, van producir unha certa fragmentación das formas, orixinando unha tensión fronte á monumentalidade das súas figuras e a vocación ordenadora das composicións que subxace en toda a obra de Luís Seoane.

Un proceso que ocorre na pintura e simultaneamente no seu muralismo, iniciado en mil novecentos cincuenta e catro, no que empregaría todo tipo de procedementos, tanto cos materiais modernos: resinas, formigón; como cos elementos naturais: pedra, ferro,

recuperando técnicas artesanais do fresco e modos de traballo que xa empregaran os pobos na antigüidade. No muralismo acentúase a tendencia a certo monumentalismo figurativo, e a eliminación de detalles superficiais, así como clarifica-las composicións que han de verse desde determinada distancia e que require unha estructura compositiva nítida e rotunda. Son descubrimentos que vai ir incorporando noutras técnicas, nos mesmos gravados, deseños gráficos e industriais, como as xarras de Sargadelos, ou por exemplo nos tapices do final da súa vida, con ese feliz encontro da súa linguaxe coas cores intensas, case rechamantes das tinturas naturais empregadas



A Maior Abondamento, derradeira entrega poética de Luis Seoane.

popularmente e que el recupera nos tecidos do tapiz.

"En canto á miña obra debo sinalar -dinos Seoane- que tanto a muralista como a de gravador e artista gráfico influíron na miña pintura de cabalete. Creo que isto ocorre na maioría dos artistas, polo menos en todos aqueles que cultivan varios xéneros da arte, uns influén noutros (...) o artista é sempre un e a súa arte resulta indivisible".

Pero a personalidade de Luís Seoane non se limita á creación plástica que nesta breve síntese tratamos de abordar. Foi ademais realmente impre-

sionante o labor cultural que levou a cabo en Bos Aires, e o seu empeño a través da creación de editoriais, revistas e outras empresas da cultura -como as charlas radiofónicas- para vivificar e conserva-la memoria de Galicia en tódolos rexistros e tradicións. Hai que sublinha-la importancia dos seus textos sobre crítica e teoría artística; as súas incursións no mundo do teatro, a narración ou a poesía e, sobre todo, hai que lembrar, neste esbozo da súa polifacética personalidade, o seu compromiso ético que como ser humano constitúe o eixe común de tódalas manifestacións de Luís Seoane.